

ПРВОСЛАВ РАДИЋ
(Београд)

СУФИКС *-ЛИЈА* У ГРАЂЕЊУ ИМЕНА СТАНОВНИКА ОД ИМЕНА МЕСТА ИЛИ ОБЛАСТИ

Нормативистички аспект*

У раду се, претежно са нормативистичког аспекта, анализира учешће суфикса *-лија* у категорији изведеница које значе становника места или области. Указује се на проблеме у стандардизацији овог творбеног типа.

Поред осталих функција, суфикс *-лија* (тур. *-li/ -li/ -lū/ -lu*)¹ има у српскохрватском језику и функцију грађења етника у ширем смислу, односно, од имена места или области гради изведенице у значењу становника.² П. Скок се задржава управо на овом значењу изведеница са суфиксом *-лија*, истичући да овај живи именички суфикс „Najčešće služi za tvorenje etnika m.r. od imena gradova (ne sela) i zemalja, zamjenjujući naše sufikse [...]: *Bèčlija, Sarajlija, Nišlija, Biogràdlija* (muslimansko ime u Bosni) itd.“.³ Као и остале функције, и

---

* Овај прилог је урађен у оквиру лингвистичког пројекта *Развојни процеси у савременом српском (српскохрватском) језику*, одобреног од стране Министарства за науку Републике Србије.

¹ Исп. А. Н. Кононов, *Грамматика современного турецкого литературного языка*, Академия наук СССР, Москва-Ленинград 1956. стр. 140-142; G. L. Lewis, *Turkish*, The English universities press LTD, London 1966. стр. 145.

² О овом суфиксу са ширег семантичког аспекта в. Првослав Радић, *Балканистички суфикси као стилска средства у српском књижевном језику (На примеру изведеница са суфиксом -лија)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23/2. Међународни славистички центар — Филолошки факултет у Београду. Београд 1995. стр. 143-152 (в. и тамо наведену литературу).

³ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga druga (K-poni¹), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1972 (: *-lija*). С тим у везу Скок доводи и презимена *Каниж.лић, Маглај.лић, Мусир.лић* (Исто). На овом питању аутор се кратко задржава и у једном ранијем раду: *Tvorba imena stanovnika od imena naselja i oblasti*, *Језик*, II/3, Zagreb 1954, стр. 67.

ову је суфикс *-лија* у великој мери изгубио, упоредо са слабљењем своје продуктивности. Ипак, у народним говорима, па делом и у књижевном језику, до данас је опстао један број оваквих образовања. Задржаћу се најпре на њима.

И. ДИЈАЛЕКТОЛОШКА И ЕТНОГРАФСКА ГРАЂА. а) Дијалектолошке студије и монографије: *Дебљар.лије* (А. Белић, Врање, ДИЈС, 67), *Буџак.лија* (становник Буџака, Ј. Динић, Тимок, 389), *Санџак.лије* (М. Николић, Полимље, 349), *Нџи.лија* (Д. Јовић, Трстеник, 99), *Бешин.лија* (: Бешинци), *Раман.лија* (: Рамановци), *Чешњаков.лија* (: Чешњаковци) (С. Секереш, Слав. Пожега, 221), *Бата.лија* (: Бата, Н. Петровић, Мађарска, 98); б) Речници:⁴ *Беч.лија*, *Будим.лија* ('Будимац'), *Видин.лија*, *Јањок.лија* (: Јањок), *Мисир.лија* ('Египћанин'), *Мостар.лија* ('Мостарац'), *Река.лија* (: Река), *Стамбул.лија* ('који је из Истамбула') — Вук 1852; *Арнау.лија* ('Арнаутин', Ц. Гора), *Београђан.лија* ('Београђанин', Србија, Т. Ђорђевић), *Зворник.лија* ('Зворничанин'), *Космет.лија* (становник Космета; онај који је пореклом са Космета) — РСАНУ;⁵ *Бањска.лија* ('човек из Бањске'), *Бушати.лија* ('човек из Бушати'), *Карадак.лија* (: Карадак) — РКМД; *Шайча.лија* ('човек из Шапца') — РЈАЗУ;⁶ *Арнау.лија* ('Албанац'), *Карадаг.лија* ('Црногорац'), *Нова.ли-*

⁴ Грађа је ексцерпирана из следећих речника: Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник (исцумачен њемачкијем и латинскијем ријечима)*, Беч 1852 (скр. Вук 1852), *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1–15, Српска академија наука и уметности, Београд 1959–1996 (скр. РСАНУ), *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица српска, (I–III и Матица хрватска), Нови Сад 1967–1976 (скр. РМС), *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1–23, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976 (скр. РЈАЗУ), Гл. Елезовић, *Речник косовско-метохиског дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник, IV (I део), и VI (II део), Српска краљевска академија, Београд 1932–1935 (скр. РКМД), Михаило Стевановић и сарадници, *Речник језика Петра II Петровића Његоша*, I–II, Београд–Титоград–Цетиње 1983 (скр. РЊег.), Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, „Svjetlost”, Sarajevo 1979⁴ (скр. Шкаљ.).

⁵ Исп. и лична именована настала од оваквих етника, која бележи РСАНУ: *Бушати.лија*, *Гламоч.лија*, *Дрњиш.лија*, *Косов.лија*, *Маг.лија*, *Мисир.лија*, *Мостар.лија*, *Мостар.лија*.

⁶ Исп. и лична именована на *-лија* која доноси РЈАЗУ, нпр.: *Бушати.лија*, *Гуњиш.лија*, *Херцег.лија*, *Кокот.лија*, *Осјорогон.лија*, *Печуј.лија* (исп. и *Пешиш.лија* од **Пешиш.лија*), *Врања.лија*/*Врањан.лија* и др. У овој категорији забележено је и презиме *Бечелија* (: Бечеј, Бачка) (Гордана Вуковић, Љиљана Недељков, *Речник презимена Шайкашке (XVIII и XIX век)*, Филозофски факултет у Новом Саду — Институт за јужнословенске језике, Нови Сад 1983, стр. 25. На етник *Помаз.лија* (: Помаз, српско село код Сентандреје), као и презиме *Печуј.лија*, указао ми је проф. Павле Ивић.

ја ('Новљанин'), *Уићуиљиа* ('Скопљак') — Шкаљ.; в) Разно: *Ражња-лија* („Био је родом из Ражња, због чега су га звали [...] Иван Ражњалија“, Т. Ђорђевић, *Наш народни животи*, 2, стр. 331), *Приштиин-лија* („Јовче Приштинлија“, Т. Стаматоски, *Македонска ономастика*, стр. 165), *Црногорлија* (експр. 'Црногорац; забел. П. Р.).

II. ФОЛКЛОРИСТИЧКА ГРАЂА: *Босанлија* („Да не уд'ре Турци Босанлије“), *Новопазарлија* („И Илија Новопазарлија“), *Осјеклија* („Ценерао Кија Осјеклија“), *Шамлија* („Преко Мора на Шамлије Турке“) — Вук 1852; *Варадлија* ('Вараданин'; Варад, „некакав град у народној песми“), *Малтежлија* ('Малтежанин') (Л. Марјановић), *Једренлија* („Све делија баша Једренлија“), *Мостарлија/Мостарлија* („Ту ми сједи Мостарлија Нико“) (Б. Петрановић, БиХ) — РСАНУ; *Ашанлија* ('човјек из града Ашана', тј. Јаша, нар. поез.), *Једренлија* ('човјек из Једрениета', нар. поез.), *Стамболлија* ('мушко или женско чељаде из Стамбола', нар. поез.), *Видинлија* ('човјек из Видина'; нар. поез.), *Родослија* ('назив чељадету са Родоса', нар. поез.) — РЈАЗУ; *Мединлија* ('грађанин из Медине', према: Мединелија), *Травниклија* („Ој, Бога ти, момче Травниклија“) — Шкаљ.; *Будимлија* („Кад се жени Будимлија Јова“, 266), *Сарајлија* („Игра коња Јован Сарајлија“, 198) — В. Бован, Космет; *Серезлија* („Од Јордама Серезлије Ђорђа“, 165) — Д. Барјактаревић, Н. Пазар — Сјеница;

III. БЕЛЕТРИСТИЧКА И ПУБЛИЦИСТИЧКА ГРАЂА: *Врањалија* („узгред узми пашу Врањалију“, : Врања), *Кокотлија* („а шиље је Мехмед Кокотлија“, : Д. Кокоти) — РЊег.; *Стамболлија* („Нећемо да Стамболије гоје трбухе на нашем“) — И. Андрић (РМС); *Грмечлија* ('човек са Грмеча') — Б. Ђопић (РСАНУ); *Паризлија* („Посматрам богате Енглескиње и фићфириће Паризлије“) — А. Г. Матош (РМС); *Београдлија* ('Београђанин') — М. Ненадовић (РСАНУ); *Мостарлија / Мостарлија* ('Мостарац', РСАНУ), *Рёкалија* ('човек из области Реке, у околини Ђаковице' (?), РМС) — Л. Комарчић; *Паризлија* („Елегантан као прави Паризлија“) — М. Беговић (РМС); *Београдлија* („онај љутити на мене Београдлија“) — И. Руварац (РСАНУ, исто и код М. Ненадовића); *Босанлија* („обично муслиман“) — Д. Поповић (РСАНУ); *Мисиралија* ('Мисирац') — Ђ. Даничић (РСАНУ); *Бёчлија/Бёчлија* (без изв.) — РСАНУ; *Моралија* ('човјек из Мореје') — М. Ђ. Милићевић (РЈАЗУ).⁷

⁷ У овај преглед грађе не укључујем етнике који се наводе у појединим лингвистичким студијама или граматицима (в. у наставку текста).

Иако невелика, ова грађа намеће више питања на којима ћу се задржати. Једно од основних свакако је питање територијалне распрострањености суфикса *-лија* у овој функцији. При том, наравно, треба имати у виду да се територијална распрострањеност суфикса *-лија*, када је о овој семантичкој категорији реч, не може бити разликовати од изгласа опште распрострањености овог суфикса у народним говорима. А оне се у основним цртама поклапају са штокавским дијалектом, с тим што је на источнијим теренима, на пример у југоисточним србијанским говорима, али и говорима Косова и Метохије, Рашке, у босанско-херцеговачким, као и црногорским говорима, овај суфикс продуктивнији него на крајњем штокавском западу. У сваком случају, западније од Далмације, Лике и Славоније овај суфикс се ретко јавља.⁸ Његова заступљеност у белетристичкој, а посебно публицистичкој и стручној литератури, у још већој мери одражава управо овакву његову лингвогеографску заступљеност.⁹ То добрим делом потврђује и напред наведена грађа из семантичке категорије становника.¹⁰

Разумљиво је отуда што се и различите нормативне граматике одређују према овом суфиксу управо у зависности од његове територијалне распрострањености и продуктивности у појединим семантичким категоријама. Када је реч о категорији становника, нормати-

⁸ Првослав Радић, *Балканистичке појаве на њлану суфиксације у македонском и српскохрватском језику*, докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду, Београд 1995, стр. 219–220. На обим географске распрострањености овог суфикса указују спорадично и други аутори, исп. Б. Марков, *О настјавцима -ана, -лија, -лук и -ција*, Наш језик, књ. VIII, св. 5–6, Београд 1957, стр. 161; М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Грамаћички системи и књижевнојезичка норма)*, I. Научна књига, Београд 1975³, стр. 487.

⁹ Лексикографски материјал, на пример, показује да је овај суфикс, уопштено узевши, претежно заступљен код писаца из Србије (С. Сремац, Ј. Веселиновић, С. Ранковић, Ј. Игњатовић, В. Петровић, Б. Нушић, О. Давичо, Д. Радић, Д. Ћосић), Босне и Херцеговине (П. Кочић, С. Ћоровић, Б. Ћопић, И. Андрић), Црне Горе (Ђ. Лопичић, М. Лалић), а ређе Далмације (С. Матавуљ), или Славоније (А. Г. Матош) (П. Радић, *Балканистичке појаве на њлану суфиксације* .... стр. 221).

¹⁰ Прилично верну илустрацију оваквог стања могла би представљати лингвогеографска карта која укључује насеља и области са српскохрватског говорног подручја уз чије се именичке основе везује суфикс *-лија*, без обзира на то да ли је реч о архаизмима, локализмима, или савременим облицима које прихвата и књижевни језик. На основу овде изнете грађе, на крају рада прилажем једну такву карту која у општим цртама представља обим територијалне распрострањености овог творбеног типа. За ту сврху овде укључујем и презимена, као и надимке на *-лија* (од имена места), на које се спорадично указује у раду. Ови антропоними, наравно, не могу бити поуздан показатељ лингвогеографског стања.

висти се, углавном, задржавају на овом суфиксу, иако са различитим интересовањем. А. Белић ће се, тако, говорећи о суфиксу *-лија*, тек посредно задржати на овој семантичкој категорији, навођењем примера *Бечлија*.¹¹ На другој страни, говорећи о именицама са суфиксом *-лија*, М. Стевановић истиче: „Свакако су најпознатије, и од оних што су очуване у књижевном језику можда најбројније, именице м.р. које означавају становника места или краја с именом у основи и презимена: *Бечлија*, *Будимлија*, *Босанлија*, *Видинлија*, *Зворниклија*, *Мостарлија*, *Нишлија*, *Новопазарлија*, *Сарајлија* [...]. *Саницаклија*, *Баичелија*, *Бегалија*, *Бисерлија*, *Бушатилија*, *Вујаклија*, *Карадагклија*, *Самодовлија*, *Шешлија*.¹² Стевановић, међутим, указује и на то да се већина ових именица „све ређе среће у употреби“, наводећи да је над етником *Мостарлија* скоро потпуно превладао *Мостарац*, као и *Босанац*, *Новопазарац* уместо *Босанлија*, *Новопазарлија*.¹³ Вероватно је то разлог што се у граматици Ж. Станојчића и Љ. Поповића међу неколико основних суфикса из ове семантичке категорије, укључујући и стране, не наводи суфикс *-лија*.¹⁴

Хрватски граматичари ће, такође, укључивати суфикс *-лија* у нормативни творбени систем. Т. Маретић ће, тако, унети овај суфикс у своју граматику најпре управо само у категорији *nomina originis*,¹⁵ док ће тек у каснијим издањима бити укључене и друге семантичке категорије у којима учествује овај суфикс.¹⁶ И граматика хрватског књижевног језика групе аутора укључује овај суфикс претежно у категорији становника (нпр. *Маглајлија*, *Нишлија*, *Сарајлија*), уз напомену да он припада оним суфиксима који у овој категорији више нису продуктивни.¹⁷ Темелјнију анализу изведеница са овим суфиксом даће С. Бабић, истичући да је овај суфикс, уопштено узевши, продуктиван, те да се њиме могу градити нове речи, како од домаћих

¹¹ Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 76.

¹² М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик ...*, стр. 486.

¹³ Исто.

¹⁴ Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика, Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд — Завод за издавање уџбеника, Нови Сад, 1992, стр. 130–131.

¹⁵ Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1921⁶, стр. 220.

¹⁶ Исп. Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 1963³, стр. 307, 348.

¹⁷ Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić ... *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1979, стр. 249.

тако од страних основа, али да се у категорији становника јавља мали број стилски необележених изведеница са овом творбеном морфемом.¹⁸

И поједине студије из области грађења речи позабавиће се питањем статуса суфикса *-лија* у овој семантичкој категорији, али су, стиче се утисак, и овде ставови аутора неуједначени. Б. Марков ће, тако, констатовати да је овај суфикс у неким образовањима постао толико одомаћен да се тешко може заменити другим суфиксима, као у етницима *Сарајлија* и *Санџаклија*, иако аутор не пропушта да истакне „да је број таквих примера незнатан“.¹⁹ Да овај суфикс „није потпуно изгубио своју продуктивност“, аутору показују и неки новији примери, међу којима и *Паризлија*.²⁰ И М. Пешикан укључује овај суфикс међу оне који граде имена становника, али се на томе посебно не задржава, напомињући да ова творбена морфема „нема знатније продуктивности“.²¹ Говорећи о овом суфиксу у српскохрватском језику, С. Стаховски указује на његову непродуктивност, допуштајући његово изразитије присуство управо у категорији становника, где су обично присутни и конкурентни суфикси, исп. *Бечлија* / *Бечанин*, *Босанлија* / *Босанац* / *Бдињак*, *Будилија* / *Будимац*, *Мосћарлија* / *Мосћарац* / *Мосћаранин*, *Новопазарлија* / *Новопазарац*, *Парижлија* / *Парижанин*, *Стамбодлија* / *Стамбодлин*, *Видинлија* / *Видинац*, *Зворниклија* / *Зворничанин*.²²

Из овог се види да је у оваквим анализама углавном избегнуто шире укључивање појединих нормативистичких питања, на пример питање односа дијалекатског и наддијалекатског на плану грађења етника. Па и тамо где су оваква питања експлицитно постављена, на пример на хрватској страни, лингвисти су о овоме имали опречна мишљења. Тако је Д. Брозовић својевремено истицао потребу да се

¹⁸ Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, Nacrt za gramatiku*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1986, стр. 187–188, 193. Аутор овде не доноси више од онога што је изнео у једном ранијем раду: Stjepan Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku*, *Onomastica jugoslavica*, 6, Zagreb 1976, стр. 172–173 (в. и тамо наведену литературу).

¹⁹ Б. Марков, *О наставацима -ана, -лија, -дук и -ција ...*, стр. 161.

²⁰ Исто, стр. 162.

²¹ Митар Пешикан, *О грађењу имена становника у односу на имена земаља и месца*, *Наш језик*, књ. IX, св. 5–6, стр. 200. Аутор, при том, упућује на поменути рад Б. Маркова.

²² Stanisław Stachowski, *Przyrostki obcego pochodzenia w języku serbochorwackim*, Uniwersytet, Kraków 1961, стр. 43.

у тадашњи правопис унесу „*svi poznati i utvrđeni etnici*“ са дијалекатског терена,²³ док ће касније С. Бабић истицати потребу нормирања и ове творбене категорије.²⁴ Ипак, неоспорна је потреба да се у књижевном језику и сами начини творбе етника, у одређеној мери, где је то могуће и потребно, издигну изнад дијалекатског. Уосталом, до тог питања водиле су и друге анализе ове творбено-семантичке категорије. Једна од њих односи се на стилистички статус ових образовања. Јер, уочавајући потребу за укључивањем стилистичког аспекта у анализама овог типа, граматичари су се, макар и посредно, поново морали дотаћи нормативистичких питања.

Као што је случај са знатним бројем образовања на *-лија* уопште, и у овој категорији се могу забележити извесна стилска обележја, у односу, на пример, на синонимна, истокоренска образовања са конкурентним домаћим суфиксом. Низ аутора указује на ову чињеницу. Тако, М. Стевановић у изведеници *Мосѿар.лија* препознаје „шаљив призвук“ у односу на *Мосѿарац*,²⁵ а „извесна фамилијарност, одн. извесно иронизирање“²⁶, које Б. Марков уочава код појединих облика на *-лија* из других семантичких категорија, не може се искључити и код неких облика из ове семантичке категорије. Граматика групе хрватских аутора експлицитно издваја један број облика на *-лија*: „*Màglaj — Maglājlija, Niš — Nišlija, Sàrajevo — Sarājlija ...*“, након чега помало непрецизно констатује: „*Ostale izvedenice sa sufiksom -lija stilski su obilježene, npr. Běč — Běčlija i s alternacijom z.ž: Pàriž/Parižlija*“.²⁷ С. Бабић истиче да су образовања овог типа у великој мери стилски обележена (нпр. *Бěч.лија, Парѿз.лија*), те да застаревају и у народним говорима бивајући потискивана домаћим суфиксима.²⁸ На стилској вредности оваквих етника и екстралингви-

²³ Dalibor Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“*. Jezik, 2, Zagreb 1952, стр. 54–56.

²⁴ Stjepan Babić, *Prezimana, toponimi, etnici i kletici u književnom jeziku*. Jezik, 5, Zagreb 1975–1976, стр. 142–143.

²⁵ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик ...*, стр. 486.

²⁶ Б. Марков, *О насѿавцима -ана, -лија, -дук и -ија ...*, стр. 162.

²⁷ Е. Barić, М. Lončarić, D. Malić ..., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika ...*, стр. 249.

²⁸ S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku ...*, стр. 183. Бабић овде наводи један број образовања „od imena mjesta krajeva u kojima su bili Turci“: *Бешѿн.лија, Чеш.ѿак.лија, Даздѿр.лија, Добдѿ.лија, Какѿн.лија, Кремѿи.лија, Комѿр.лија, Маг.лѿј.лија, Ниш.лија, Рамѿн.лија, Сарѿј.лија и Сѿражсемѿн.лија*, уз напомену да се само мањи број ових облика употребљава у књижевном језику (188). У једном ра-

стичким факторима њихове творбено-семантичке диференцијације, у условима језичких разлика „između muslimanskog grada i pravoslavnog sela“ у некадашњој БиХ, задржао се својевремено и Д. Брозовић.²⁹

На другој страни, и речници српскохрватског језика који су, у већој или мањој мери, тежили да на одређени начин буду (и) нормативни, морали су у оквиру своје лексикографске апаратуре одредити статус ових образовања. То нам показује већ Вуков *Српски рјечник* (1852) који уз изведенице на *-лија* често упућује на синониман облик са домаћим суфиксом („vide“). Тако се *Босанлија* (поез.) упућује на *Бдишњак*, *Будимлија* на *Будимац*, *Мостарлија* на *Мостарац*, *Новопазарлија* (поез.) на *Новопазарац*; уз *Бечлија* и *Мисирлија*¹ се као паралелни облици („cf.“) наводе *Бечанин* и *Мисирац*, а *Видинац* и *Видинлија* представљени су равноправно, у двострукој одредници, један испод другог. У једном броју примера, уз: *Јањоклија*, *Јегрелија* (поез., „ст.“), *Сарајлија*, *Шамлија* (поез.), у тумачењу се не даје форма са конкурентним суфиксом, већ се наводи „Einer von [...]“ Јањок, Јегар, Сарајево, Шам, што је, на сличан начин, учињено и уз одредницу *Нишлија* („човек из Ниша“). Супротно овоме, уз одредницу *Сарајевац* упућује се на *Сарајлија*.³⁰

На сличан начин одређује статус ових облика РМС. наш савремени нормативни речник, укључујући низ оваквих облика, претежно оне који су у чешћој употреби. Међу тумачењима уз овакве одреднице налазимо следеће лексикографске поступке:

а) Изједначавање са синонимном одредницом која има конкурентан суфикс: „**Бечлија** = Бечанин“, „**Паризлија** м = Парижанин“, односно паралелно навођење ових облика у оквиру одреднице: „**Новопазарац**, -рац и **Новопазарлија** м онај који је из Новог Пазара“, „**Парижанин** и **Паризлија** м = Паризлија *човек из Париза*“;

б) Описно тумачење одреднице, без навођења одговарајућег синонимног облика са конкурентним суфиксом, односно без упућивања на њега: „**Санџаклија** м човек из Новопазарског Санџака“, „**Сарајлија** м човек из Сарајева“, „**Стамболија** м човек из Стамбола“, „**Шамлија** м становник Шама“;

нијем раду Бабић наводи и пример *Касабалија* (; Нова Касаба, вероватно из власеничког, тј. тузланског краја) (*Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku* ..., стр. 166).

²⁹ Д. Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“* ..., стр. 55.

³⁰ Уз *Штамболија*¹ упућује се на *Цариграђанин*, уз *Рекалија* („људи који у говору заносе [...]“ наводи се „cf. Рџка“, уз *Кија Осјеклија* („ст.“) дати су само стихови: „Ценерао *Кија Осјеклија* | Он отиде шеер Бајној луци ...“.

в) Одвојено навођење синонимних облика са конкурентним суфиксима, у оквиру различитих одредница. — без упућивања једног облика на други: „**Нишевљанин** м [...] човек из Ниша“. „**Нишлија** м човек из Ниша“.³¹

Наши правописни речници такође укључују овакве облике у своје регистре, иако не разматрају непосредно питање њихове стандардизације, што је и разумљиво с обзиром на то да ова материја превазилази правописна питања. Ипак, осврнућу се кроз сумарни табеларни преглед на нека решења која нуде поједини правописни речници, мада је, и методолошки узевши, на основу тога тешко извлачити неке општије закључке, како због различитих обима ових речника тако и због различитог одабира ове грађе, саображене претежно правописним решењима:³²

Белић 1950	Матица 1960	Симић 1993	Матица 1994
—	<i>Сањац</i> лија	<i>Сањац</i> лија	
—	<i>Сарај</i> лија	<i>Сарај</i> лија	<i>Сарај</i> лија
<i>Беч</i> лија / <i>Бечанин</i>	<i>Бечанин</i> / <i>Беч</i> лија	—	—
—	<i>Маглајац</i> / <i>Маглај</i> лија	<i>Маглајац</i> / <i>Маглај</i> лија	<i>Маглајац</i> / <i>Маглај</i> лија
<i>Нишевљанин</i> / <i>Нишлија</i>	<i>Нишевљанин</i> / <i>Нишлија</i>	<i>Нишлија</i>	<i>Нишлија</i> / <i>Нишевљанин</i> , „мање об.“
—	<i>Новојазарац</i> / <i>Новојазар</i> лија	<i>Новојазарац</i> / <i>Новојазар</i> лија	<i>Новојазарац</i> / <i>Новојазар</i> лија, „ређе“
—	<i>Парижанин</i> / <i>Париж-</i> , <i>Париз-</i> лија	—	<i>Парижанин</i> / <i>Париз</i> лија, „шаљ. и ирон.“

³¹ Релативно ограничена заступљеност образовања из ове семантичке категорије у РМС не даје могућност да се са аспекта лексикографских квалификација по-добрније сагледају њихове стилске компоненте. Ипак, уз *Рекалија*, у РМС ће, између осталог, стајати да је реч о *народном* и *застарелом* облику (иако без навођења синонимне, неутралне форме). И у РСАНУ међу одредницама налазимо *застареле* (*Београд*лија / *Београђан*лија, *Будим*лија, *Видин*лија), или народне облике (*Босан*лија). (В. П. Радић, *Балканистички суфикси као стилска средства* .... стр. 148, 149).

³² Грађа је узета из следећих правописа: А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Просвета, Београд 1950, стр. 1–548. *Правопис српскохрватског*

Падају у очи нека нормативистичка решења, па и одређене неуједначености међу њима. Најпре, само са суфиксом *-лија*, без дублета, у табели се јављају облици *Санџаклија* и *Сарајлија*. Занимљиво је да се уз облик *Сарајлија* нигде не укључује његов дублет *Сарајевац*, чак ни уз евентуалну напомену да је, на пример, реч о ређем, мање обичном облику, што се за поједине етнике експлицитно истиче.³³

Чини се, ипак, да не постоје аргументи за општи прогон облика *Сарајевац* из српског књижевног језика јер је он засведочен у многим српскохрватским речницима. Тако, већ Вуков *Српски рјечник* из 1852. године доноси овај облик, мада уз упућивање на одредницу *Сарајлија*. У речнику ЈАЗУ такође наилазимо на одредницу *Сарајевац*, уз тумачење: „isto što Sarajlija“ (по једна потврда из 17. и 18. века), а уз одредницу *Сарајлија*: „čovjek iz Sarajeva: vidi Sarajac i Sarajevac“ (потврда из 17. века). Ивековић-Брозов речник такође доноси оба облика и то са готово равноправним међусобним упућивањем („vidi“) једног на други.³⁴ Ристић-Кангрин речник, по Вуковом моделу, доноси облик *Сарајевац* са упућивањем на одредницу *Сарајлија*.³⁵ Дијалектолошки речник Г. Елезовића, који у ову проблематику уноси став србијанског идиома, доноси оба облика са равноправним статусом. Није, међутим, неважна чињеница да су сви примери уз одредницу *Сарајлија* преузети из корпуса народне поезије. (Уз облик са домаћим суфиксом нису наведени примери.) Из овог, свакако, не произилази закључак да се облику *Сарајевац* може одузети свако право „грађанства“ у књижевном језику. Нормативисти нису до сада пружили никакве аргументе за овакав свој став. Додуше, по неки усамљен глас је указивао на равноправни статус ових облика. Тако, Станић-Морачићев језичко-правописни речник експли-

---

књижевног језика (са правописним речником), Матица српска, Нови Сад — Матица хрватска, Загреб, 1960, стр. 1–832, Р. Симић, Ж. Станојчић, Б. Остојић .... *Правопис српског језика са речником*, ЧИП „Штампа“, Београд — ИТП „Унирекс“, Никшић, 1993, стр. IV–548, Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. *Правопис српског језика*, Матица српска 1994, стр. 1–504.

³³ И у Боранићевом правопису такође налазимо само *Сарајлија*, иако на другој страни бележимо искључиво *Маглајац*, *Нишевљанин* и *Парижанин* (D. Boranić. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1947⁹). Да и у савременом хрватском књижевном језику није прихваћен облик *Сарајевац* (као и *Нишевљанин*), експлицитно потврђује С. Бабић (*Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* .... стр. 188).

³⁴ F. Iveković, I. Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika. I–II*, Zagreb 1901.

³⁵ Светомир Ристић, Јован Кангрга, *Речник српскохрватског и немачког језика (други део, српскохрватско-немачки)*, Београд 1928.

цитно констатује да је „teško reći šta je običnije: *Sarajevac* ili *Sarajlija* jer su oba ova oblika u čestoј upotrebi“.³⁶

Друго, чињеница да је реч о турској основи, па и адаптираној турској изведеници у целини, не обавезује нормативисте на прихватање искључиво турског суфикса, нарочито уколико се као конкурентан јавља и неки од домаћих суфикса. (РЈАЗУ показује да се облик са домаћим конкурентним суфиксом јавља у истом веку.) То одговара нормативистичком принципу по ком, насупротив прихваћеној страни лексеми, њена лексичка породица треба да се гради првенствено творбеним начинима језика примаоца.³⁷ у шта се могу укључити и овакве стране основе, па и саме стране изведенице — етници. Додуше, већ дуго у српској науци о језику постоји нешто другачији нормативистички став, ослоњен на вуковску линију (Вук–Маретић и даље до данашњих дана), који истиче да, ако нам не смета страна основа, не треба да нам смета ни страни суфикс.³⁸ То, делом, показује дублет *Новојазарац* / *Новојазарлија* (тур. pazar). Ипак, такав нормативистички језички приступ на примерима етника типа *Сарајлија* показује слабости.

Треће, ако је овде реч о уступку пред професионалним фактором и формирању значења 'м у с л и м а н који живи у Сарајеву, или је из Сарајева', што тек у најновије време, у последјетонској БиХ по први пут можда може имати смисла, — то у српском књижевном језику утолико пре актуализује потребу за обликом *Сарајевац*, додуше, сада са нешто другачијим, унеколико специјализованим значењем. Уз неизбежно ослањање на екстралингвистичке факторе, такав развој значења је, додуше, још одраније био назначен, што нам потврђује једно давнашње запажање Д. Брозовића: „Обичан је етним *Sarajlija* [...], али ће селјаци [= Срби, П. Р.] на исток од Сарајева рећи: *Sarajevac* [...]“.³⁹ Реч је, дакле, о национално- (или тачније конфе-

³⁶ Milija Stanić, Damijan Moračić, *Jezičko-pravopisni savetnik*. „Rad“, Beograd, 1981, стр. 109.

³⁷ В. о томе: S. Babić, *Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku* .... стр. 142.

³⁸ То начело се, ипак, недоследно примењује, бар када је реч о турским суфиксима (исп. бројна упућивања изворних турских облика на хибридни облик у РМС, типа *ајлукчија* в. *ајлучар*, *баруџија* в. *баруџар*, *ођјаџија* в. *бојар* итд.). О томе в.: Првослав Радић, *Из проблематике творбе речи у српском књижевном језику. Нормативистички аспекти*, Знамен, 2, Филозофски факултет у Петрињи. Петриња 1995, стр. 47–56 (посебно 50–52), в. и тамо наведену литературу.

³⁹ D. Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“* .... стр. 56.

сионално-) -симболичкој функцији творбене морфеме, у овом случају суфикса *-лија*, на једној, и суфикса *-(а)ц*, на другој страни. То потврђују, не случајно, управо примери из муслиманске народне поезије, одакле је и потекла подршка у правцу развоја конфесионалног обележја суфикса *-лија*, макар су они понекад били тек резултат одређених поетичких законитости у оквиру риме и, посебно, метрике (исп. десетерачке стихове које доноси РЈАЗУ уз одредницу *Сарај.лија*: „Udari ti sila u svatove, čudna sila Đerzelez Alija sa njegovih trista Sarajlija“). Зато не изненађује ни дефиниција из РСАНУ у вези са одредницом *Босан.лија* („м нар.“): „Босанац, обично муслиман“. Уосталом, и неки најновији нормативистички захвати у оквиру тзв. „босанског“ језика на путу су да утемеље овакво стање.⁴⁰ На другој страни, у овакав екстралингвистички миље добро се уклапају и стилске одлике појединих облика са овим суфиксом у народним говори-ма.⁴¹ Због свега тога, већ дуго се намеће потреба потпунијег семантичког тумачења и облика *Сарајлија*.

Најзад, укључивање облика *Сарајевац* (: Сарајево) имало би оправдања и са морфолошког аспекта. Наиме, етници на *-(а)ц* чести су од ојконима средњега рода са финалним основинским *в* (које припада придевском суфиксу *-ов/-ев*), типа *Ва.џево*, *Лајово*, *Драгичево*, *Ракићово*, *Кончарево*, *Милошево*.⁴² Зато, прихватање етника *Сарајлија* од већ посрбљеног облика *Сарајево*, који би по унутарјезичким законитостима нормално морао градити етник суфиксом *-(а)ц*, значи поновно подлегање турцизирању (*сарај-* : *сарај-ли* : *Сарај.ли-ја*).

⁴⁰ Искључиво облик *Ниш.лија*, као и *Сарај.лија*, *Беч.лија*, *Маглај.лија*, доноси правопис аутора Сенахида Халиловића (*Pravopis bosanskoga jezika*. Preporod. Sarajevo 1996. стр. 1–626). Један ранији правопис издат у Сарајеву такође ће предлагати искључиво *Ниш.лија*, *Сарај.лија*, али ће поред турских суфикса дозвољавати и домаће суфиксе у образовањима *Бечанин* и *Маглајац* (Svetozar Marković, Mustafa Ajanović, Zvonimir Diklić, *Pravopisni priručnik srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog jezika*, „Svjetlost“, Sarajevo 1972).

⁴¹ На дијалекатском плану такве карактеристике су много уочљивије. Тако, Алексинчани, који су дуго били погранична варош у Србији, према Турској, Нишлије и данас шаљиво-иронично и пејоративно-иронично зову *Турчалијама* (Срби из Босне муслимане зову пејоративно *балијама*, где је *-лија* тек завршетак). Из таквих облика издвојио се експресивни суфикс *-лија*, што најбоље потврђује његова хиперпродуктивност у образовањима типа *Мађар.лија*, *Хрват.лија*, која сам бележио у Поморављу (исп. и *Арнауџ.лија* из напред наведене грађе). Питање је да ли су и у којој мери овакве стилско-семантичке компоненте заступљене у етницима *Маглај.лија* (: Маглајац), *Беч.лија* (: Бечанин), *Новопазар.лија* (: Новопазаран) и др.

⁴² Исп. и: S. Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku* .... стр. 159.

Штавише, облик *Сарајевац* би и на творбеном плану довео до веће хомогенизације творбених основа које учествују у грађењу лексичке породице од корена *Сарај-*. Јер наши правописни и други речници, када је реч о овом корену, обично нуде форме са различитим типовима основа у основном облику (ојконим), у етнику, његовој моционој форми и ктетику, исп. *Сарај-ев-о* : *Сарај-лија*, али — *Сарај-ка* (Матица 1960, Симић 1993)⁴³ и — *сарај-ев-ски* (Матица 1994; РСМ) : *сарај-ски* (РСМ). При том, поједини речници који доносе облик *Сарајевац* (нпр. Ивковић-Брозов, Ристић-Кангргин), по моционом паралелизму, укључују и облик *Сарајевка*. Облик *Сарајевац* би лако, дакле, могао утицати на уједначавање творбених основа у овим категоријама (нпр. *Сарајево* — *Сарајевац* / *Сарајевка* — *сарајевски*).

Такође је занимљив паралелизам *Нишевљанин* / *Нишлија* који је у прва два правописа (Белић 1950, Матица 1960) прихваћен уз давање предности првом облику.⁴⁴ Матичин правопис из 1994. године даће у оквиру дублета предност облику *Нишлија*, док ће Симићев правопис, ослонивши се на савремену праксу, предложити тај облик као једино решење. Стилско-семантички однос између ова два облика, међутим, није довољно јасан, што показују и потпуно супротни ставови приређивача правописа (исп. и *Бечанин* / *Бечлија*). То донекле илуструју и наши речници. Тако, РСМ равноправно укључује облике *Нишевљанин* и *Нишлија*, са истим значењским тумачењем ('човек из Ниша'), али без упућивања једне одреднице на другу. РСАНУ, међутим, предност даје облику *Нишлија*¹ и на ову одредницу упућује лексему *Нишевљанин*, којој даје квалификацију покрајинског облика. Међутим, док уз одредницу *Нишевљанин* стоји више српских извора (М. Ђ. Милићевић, С. Мијатовић, С. Поповић), уз одредницу *Нишлија*¹ није дат ни један извор. Очито је реч о неуједначеном језичком осећању приређивача у вези са овим обликом, а вероватно и различитим нормативистичким приступима. Јасно је, изгледа, само то да је облик *Нишлија* временом постао чешћи и уобичајенији, али, на другој страни, чини се да му се не може одузети извесна колоквијалност, па и експресивност, те да и потреба за јед-

⁴³ Моциона форма суфикса *-лија* на ширем дијалекатском плану је најчешће *-лијка* (исп. *Бечлијка*, *Нишлијка*, Матица 1960), што прати паралелизам суфиксног пара *-ција/-цијка* (Божо Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*, Монографије, књ. LIII, Филолошки факултет Београдског универзитета, Београд 1982, стр. 17).

⁴⁴ Један ранији Белићев правопис доноси само облик *Нишевљанин* (А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, изд. Геча Кон, Београд 1934³).

ним неутралнијим обликом није престала.⁴⁵ Што се тиче облика *Нисевљанин*, тешко је прихватити Бабићево мишљење да он није опстао због тога што је то једини етник са суфиксом *-евљанин*.⁴⁶ Јер се у савременом језичком осећању овај облик није могао разликовати од етника типа *Крушевљанин*, *Пољсаревљанин*, код којих је ово *-евљанин* завршетак.

*

Могло би се најзад закључити следеће. Чињеница је да се у прошлости суфикс *-лија* у оквиру страних језичких утицаја, из готових турцизама, најпре у именованима турских званичника, а затим и у говору градских потурчењака, лако могао осамосталити (издвојивши, при том, перинтеграцијом и један број својих варијанти), те се спорадично везивати и за домаће, тј. нетурске основе.⁴⁷ И по самом принципу аналитичности, будући способан да замењује више

⁴⁵ Матичин правопис из 1994. године је у том смислу указао на одређене стилско-семантичке диференцијације између појединих дублетних облика, истичући, нпр. за облик *Паризлија* „шаљиву и проничну“ конотацију, што се можда могло везати и за облик *Новојазарлија*, који је оцењен као „ређи“ у употреби.

⁴⁶ S. Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku* ..., стр. 168.

⁴⁷ Већ овде наведена грађа показује да се етници са суфиксом *-лија* у нас граде, или су се градили, од имена места или области са ширег евро-медитеранског простора који данас захватају различите државе: Турска (*Једренилија*, *Стамболија*), Саудијска Арабија (*Мединелија*), Грчка (*Серезлија*), Румунија (*Ашанлија*, *Варадлија*), Мађарска (*Бајлија*, *Будимлија*, *Јањоклија*, *Остџрогонлија*, *Печујлија*, *Пешићалија, *Помазлија*), Аустрија (*Бечлија*), Француска (*Паризлија*) (исп. фус. 41 и 48). Овоме се прикључују поједина значајнија медитеранска острва, као Малта (*Малићезлија*), Мореја [Пелопонез] (*Моралија*), Родос (*Родослија*).

Наравно, суфикс *-лија* је опстао у овој функцији и у суседним балканословенским језицима, где у великој мери значи не само житеља области или града, већ и села. Тако је, на пример, у етницима и личним именованима са ширег словенско-македонског терена забележено: *госћиварлија*, *дебарлија*, *качаниклија*, *паланкалија*, *йајешкалија* (: Патешка Река); *Варошлија*, *Росоклија* (с. Росоки, Дебар) исп. *Кратишковић*, *Матићкић*, *Балванкић* (с. Балван, Штип), *Пенулишки* (с. Пенушино, Штип) (Борис Марков, *Значењето носител на својство во именки со наставка од старанско йајешка*, Македонски јазик, XXXI, Институт за македонски јазик „Крете Мисирков“, Скопје 1980, стр. 142), као и: *Водњалија* (: Водно), те *Кумановали* (: Куманово), *Рекали* (: Река), уз лична имена, забележено у дефтеру (XVIII–XIX век) њурчијског еснафа из Скопља (Т. Стаматоски, *Македонска ономастџика* ..., стр. 165). Исп. и: *Берковцалија* („Јусуф-паша Берковцалијата“, 525), *Русчоклија* („везира си Русчоклијата“, 272), *Софијалија* („Самоил Софијалија“, 274 — моја транслитерација) (Њордан Иванов, *Български старини из Македонија*, Българска академия на науки, Софија 1970, — фототипија).

домаћих суфикса из ове семантичке категорије, суфикс *-лија* се могао понегде наметнути у пракси као добро решење. Довољно је само уочити етнике са различитим домаћим суфиксима од ојконима *Ниш*, које бележи речник ЈАЗУ (слично и у РСАНУ): *Нишанин* (Ј. Т. Мрнавић), *Нишевчанин* (у тимоч.-луж. говору, А. Белић), *Нишевљанин* (М. Ђ. Милићевић), па и *Нишевац* (презиме у Србији), — и насупрот њима један синониман облик *Нишлија* (М. Ђ. Милићевић), па разумети колико се овај последњи, са суфиксом *-лија*, морао лако наметнути као најпрактичнији и најекономичнији. Ако су се, при том, заједно са овим стекли и одређени социолингвистички услови, тј. довољан рок трајања оријенталног начина живота и оријенталних језичких утицаја, тај облик је био предодређен за дуг опстанак. Због тога је у крајевима који су дуго били под оријентом, или где се он и данас осећа, та творбена морфема дуже опстајала у етницима, макар и у конкурентском односу према неком од домаћих суфикса (нпр. *Сарајлија* / *Сарајевац*, *Новојазарлија* / *Новојазарац* и сл.).

Ипак, мало је примера у којима је суфикс *-лија* до данас остао незаобилазан у овој семантичкој категорији. Већина облика са овим суфиксом, нарочито након повлачења Турака и потискивања оријенталног начина живота из низа области, остала је у домену архаизама, локализама, за поетске потребе начињених речи и др. (исп. *Београдлија*, *Осјеклија*, *Шайчалија* и др.).⁴⁸ Дакле, присуство суфикса *-лија* није битније пореметило домаћи творбени систем у овој семантичкој категорији, или боље рећи тек га се периферно дотакло. Разлог за то је најчешће паралелно и упорно опстајање домаћих творбених морфема у оквиру бројних дублета. Тај унутарјезички отпор према страниј творбеној морфемима није био видљив само код домаћих, већ и код турских основа (исп. *(Ново)јазарац* : тур. pazar; *Касабљанин* (Н. Касаба): тур. kasaba, етн. kasabalı). У областима које су рано остале без муслиманског становништва тај процес је био темељитији. Тако, од турске речи köprü ('мост'), коју налазимо у ојкониму *Ћуџрија* (град на Великој Морави), данас имамо етник *Ћуџричанин*. Штавише, чини се да у овом случају турски модел етника, тј. облик са турским суфиксом *-ли(ја)* (исп. тур. köprülü и познато презиме *Ћуџрилић*) код домаћег становништва није ни постојао. Тако, у једном документу из 1832. године, писаном у оближњој Јагодини, на-

⁴⁸ Међу њима је и један број образовања која представљају архаичне, турском језику својствене облике, као *Шамлија* (: Шам, 'Сирија: Дамаск', РМС); *Мисирлија* ('Египћанин', Вук 1852); *Ийеклија* ('Пећанац', РКМД); *Карадаглија* ('Црногорац'), *Ушћулија* ('Скопљанац') (Шкаљ.) итд., а која немају већег значаја за анализу овог типа.

лазимо етник *Ћуџријац* („молити се вашој светлости да *Ћуџриџима* у реченом пољу, орати, забраните.“).⁴⁹ У једном другом документу из исте године, и са истог терена, бележимо етнике *Ћуџринац* („*Ћуџринџима*, [...], јавио сам да се више ни један из њи неби усудио у какав браник отићи“) и *Ћуџријанац* („изјавите и *Ћуџријанџима* најпре нека знаду“).⁵⁰ Дакле, облик *Ћуџрија*, турског порекла, адаптиран као именица женског рода, донео је извесну пометњу у процесу грађења етника, али је засигурно врло рано искључио из творбене комбинаторике управо турски суфикс *-ли(ја)*. Разумљиво је, отуда, што суфикс *-лија* на овом терену, у овој семантичкој категорији, није могао ширити своју продуктивност онако како се то, на пример, дешавало у другим областима, или у другим семантичким категоријама. Утолико пре, стандардизација етника са овог терена није доносила проблеме које су доносили етници из неких других области.

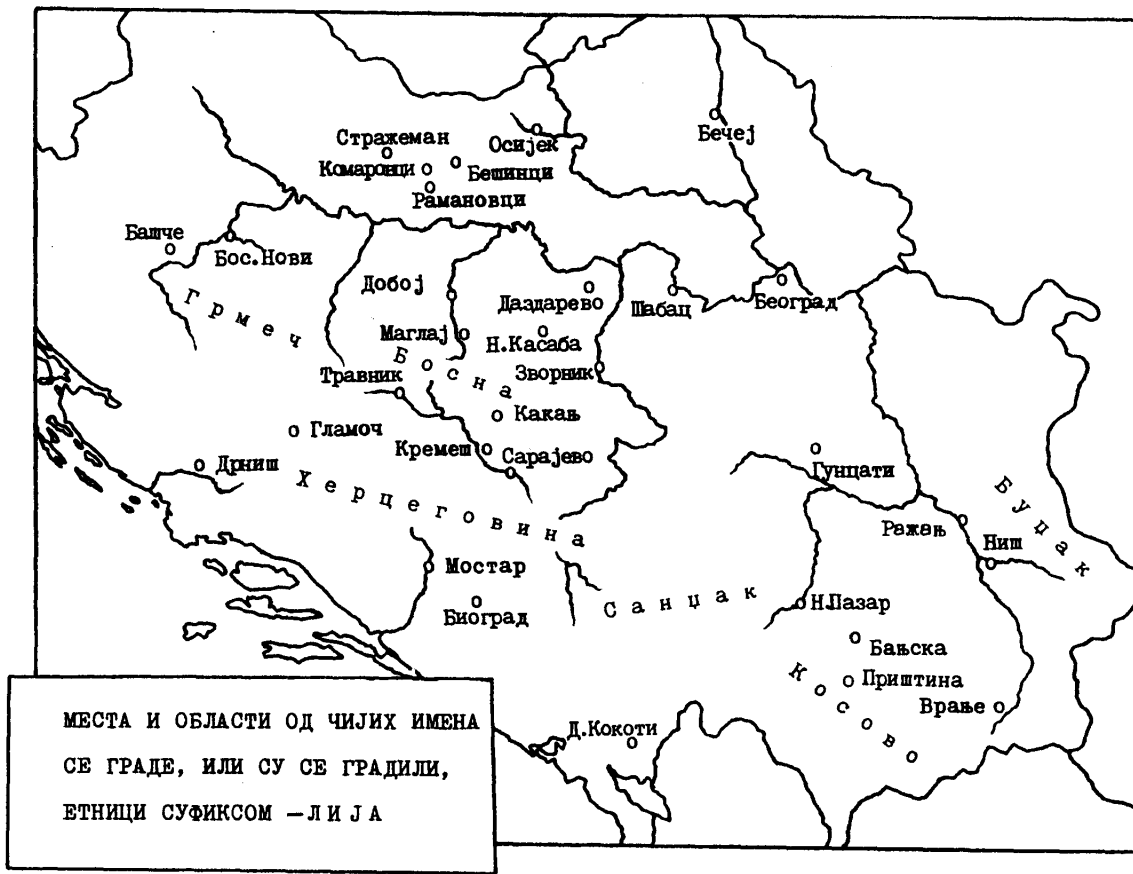
Међутим, у светлу национално-симболичких одређења у језику, пре свега у условима међујезичких и међунационалних контаката, творбене морфеме имају понекад посебно место, представљајући често више од онога што оне само граматички значе. Таквих примера има доста управо међу етницима. Тако је етник *Бошњак* (са предсловенском и преиндоевропском основом) у овом веку, а посебно након распада тзв. Авнојевске Југославије, добио нову семантику, а с њом и национално-политичку специјализацију у односу на етник *Босанац*.⁵¹ Главни лингвистички ослонац оваквој диференцијацији био је тек у томе што се низ пре свега босанских етника од места у којима данас живе претежно муслимани гради управо суфиксом *-ак*, иако словенским по пореклу. Светски медији, по истом моделу, у складу са политичко-стратешким интересима својих влада покушавају данас да сличну диференцијацију наметну између *Косовца* и *Косовара*, иначе синонимних облика у значењу 'становник Косова', — употребљавајући облик *Косовар* у специјализованом значењу 'Ш и п т а р са Косова'. За националну маркираност ове изведенице,

⁴⁹ Бранко Перуничић, *Град Светозарево, 1806–1915*, Скупштина општине, СИЗ културе, Историјски архив — Светозарево, Београд 1975, стр. 275.

⁵⁰ Бранко Перуничић, *Горња Ресава (Деспојовица са околном), 1804–1918*, СИЗ културе — Деспотовац, Београд 1989, стр. 261.

⁵¹ Још већу збрку у овом смислу доноси термин „босански језик“, на коме инсистирају „Бошњаци“, а који свакако открива муслиманске претензије на целовиту и унитарну Босну и Херцеговину. При том се, разумљиво, термин *Херцеговина*, ако и Метохија у једном другом контексту, све мање помиње у званичном именовању ове бивше југословенске републике.

чија је основа словенска, послужио је шиптарско-старобалкански суфикс *-ар*. Појачана употреба овог облика у светским медијима очито треба да антиципира нову државно-политичку творевину на Балкану, односно прејудицира политичко решење у сукобу националних интереса између ова два народа.

Етницима су, дакле, понекад својствена додатна, екстралингвистичка значења која се развијају из различитих разлога, али обично тежећи да сачувају, или потцртају одређене етничке и културно-историјске посебности њиховим носиоцима. У такву сферу језичке употребе, видели смо, укључују се активно и творбене морфеме, а међу њима се одавно у тој служби налази и суфикс *-лија*. Утолико пре, овакве облике данас треба опрезније него раније и са више слуха анализирати пре него што се са јасним семантичким статусом укључе у српску норму.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

а) Студије и чланци

- Stjepan Babić, *Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, Jezik, 5, Zagreb 1975–1976, стр. 139–144.
- Stjepan Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku*, Onomastica jugoslavica, 6, Zagreb 1976, стр. 145–186.
- Dalibor Brozović, *Neki etnici u novom izdanju „Pravopisa“*, Jezik, 2, Zagreb 1952, стр. 54–56.
- Б. Марков, *О наситавцима -ана, -лија, -дук и -ција ...*, Наш језик, књ. VIII, св. 5–6, Београд 1957, стр. 151–170.
- Борис Марков, *Значењето носител на својство во именки со наситавки од ситранско појекло*, Македонски јазик, XXXI, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1980, стр. 137–150.
- Митар Пешикан, *О грађењу имена ситановника у односу на имена земаља и местиа*, Наш језик, књ. IX, св. 5–6, стр. 196–205.
- Првослав Радић, *Балкансистиички суфикси као ситилска средствија у српском књижевном језику (На примеру изведеница са суфиксом -лија)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 23/2, Међународни славистички центар — Филолошки факултет у Београду, Београд 1995, стр. 143–152.
- Првослав Радић, *Из проблематичке творбе речи у српском књижевном језику, Нормативистиички аспекти*, Знамен, 2, Филозофски факултет у Петрињи, Петриња 1995, стр. 47–56.
- Првослав Радић, *Балкансистиичке појаве на плану суфиксације у македонском и српскохрватском језику*, докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду, Београд 1995, стр. IX–367.
- Petar Skok, *Tvorba imena stanovnika od imena naselja i oblasti*, Jezik, II/3, Zagreb 1954, стр. 65–68.
- Трајко Стаматоски, *Македонска ономасишка*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1990, стр. 1–336.
- Stanisław Stachowski, *Przyrostki obcego pochodzenia w języku serbochorwackim*, Uniwersytet, Kraków 1961, стр. 1–162.

Божо Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*. Монографије, књ. LIII, Филозофски факултет Београдског универзитета, Београд 1982, стр. 1–174.

б) Граматике и правописи

- Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Načrt za gramatiku*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1986, стр. 1–552.
- Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić ..., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1979, стр. 1–528.
- А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, изд. Геца Кон, Београд 1934³, стр. 1–220.
- Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик. II део: Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 1–330.
- А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Просвета, Београд 1950, стр. 1–548.
- D. Boranić, *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1947⁹, стр. 1–208.
- А. Н. Кононов, *Граматика современного турецкого литературного языка*, Академия наук СССР, Москва–Ленинград 1956, стр. 1–570.
- G. L. Lewis, *Turkish*. The English universities press LTD, London 1966, стр. 1–176.
- T. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1921⁶, стр. 1–246.
- T. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb 1963³, стр. 1–692.
- Svetozar Marković, Mustafa Ajanović, Zvonimir Diklić, *Pravopisni priručnik srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog jezika*, „Svjetlost“, Sarajevo 1972, стр. 1–272.
- Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика*, Матица српска 1994, стр. 1–504.
- Правопис српскохрватског књижевног језика (са правописним речником)*, Матица српска, Београд — Матица хрватска, Загреб, 1960, стр. 1–832.
- Р. Симић, Ж. Станојчић, Б. Остојић ..., *Правопис српског језика са речником*. ЧИП „Штампа“, Београд — ИТП „Унирекс“, Никшић, 1993, стр. IV–548.
- Milija Stanić, Damijan Moračić, *Jezičko-pravopisni savetnik*, „Rad“, Beograd, 1981, стр. 1–444.
- Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика. Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд — Завод за издавање уџбеника, Нови Сад, 1992, стр. 1–400.
- М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Граматички системи и књижевнојезичка норма)*, I, Научна књига, Београд 1975³, стр. X–654.
- Senahid Halilović, *Pravopis bosanskoga jezika*, Preporod, Sarajevo 1996, стр. 1–626.

в) Речници

- Гордана Вуковић, Љиљана Недељков, *Речник презимена Шајкашке (XVIII и XIX век)*, Филозофски факултет у Новом Саду — Институт за јужнословенске језике, Нови Сад 1983.
- Гл. Елезовић, *Речник косовско-међохиског дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник, IV (I део) и VI (II део), Српска краљевска академија, Београд 1932–1935.
- F. Iveković, I. Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika, I–II*, Zagreb 1901.
- Вук Стеф. Караџић, *Српски рјечник (испључачен њемачкијем и латинскијем ријечима)*, Беч 1852.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1–15, Српска академија наука и уметности, Београд 1959–1996.
- Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица српска, (I–III и Матица хрватска), Нови Сад 1967–1976.
- Светомир Ристић, Јован Кангрга, *Речник српскохрватског и немачког језика (други део, српскохрватско-немачки)*, Београд 1928.

- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1–23, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976.
- Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga druga (K-poni¹), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1972.
- Михаило Стевановић и сарадници, *Речник језика Петара II Цетињског Црногораца*, I–II, Београд–Титоград–Цетиње 1983.
- Hony H. C., *A Turkish-English dictionary*, Oxford 1957.
- Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, „Svjetlost”, Sarajevo 1979¹.

г) Дијалектолошки и етнографски извори

- Данило Барјактаревић, *Новопазарско-сјенички говори*, Српски дијалектолошки зборник, XVI, Институт за српскохрватски језик, Београд 1966, стр. 1–178.
- Александар Белић, *Дијалекти источне и јужне Србије*, Српски дијалектолошки зборник, I, Српска краљевска академија, Београд 1905, стр. CXII–716 (+ прилози).
- Владимир Бован, *Народна књижевност Срба на Косову и Метохији, први том*, Јединство, Приштина 1989, стр. 1–410.
- Јакша Динић, *Речник њимичког говора (други додајак)*, Српски дијалектолошки зборник, XXXVIII, Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик, Београд 1992, стр. 379–586.
- Њордан Иванов, *Бугарски сјеници из Македоније*, Бугарска академија на науки, Софија 1970, стр. VIII–704 (фототипија).
- Тихомир Ђорђевић, *Наши народни животи*, 2, Просвета, Београд 1984, стр. 1–352.
- Душан Јовић, *Трстенички говор*, Српски дијалектолошки зборник, XVII, Институт за српскохрватски језик, Београд 1968, стр. 1–240.
- Мирослав Николић, *Говори србијанског Полимља*, Српски дијалектолошки зборник, XXXVII, Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик, Београд 1991, стр. 1–548.
- Бранко Перуничкић, *Град Светозарево, 1806–1915*, Скупштина општине, СИЗ културе, Историјски архив — Светозарево, Београд 1975, стр. 1–1876.
- Бранко Перуничкић, *Горња Ресава (Деспојовац са околином), 1804–1918*, СИЗ културе — Деспотовац, Београд 1989, стр. 1–992.
- Наталија Петровић, *Главније фонетске особине неких српских говора у Мађарској*, Прилози проучавању језика, 15, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад 1979, стр. 71–100.
- Стјепан Секрећ, *Govor Požeške kotline*, Зборник за филологију и лингвистику, XIX/1, Матица српска, Нови Сад 1976, стр. 173–248.

Резюме

Првослав Радич

СУФФИКС *-ЛИЈА* В ОБРАЗОВАНИИ НАЗВАНИИ ЖИТЕЛЕЙ ПО МЕСТУ ИЛИ ОБЛАСТИ

В настоящей статье разбирается этот суффикс (турецкого происхождения) с точки зрения нормативной. В общем этот суффикс хорошо обслуживает данную семантическую группу. Всё же он иногда отличается дополнительной внеязыковой значимостью. Автор как раз разбирает эту характерную черту суффикса.